

JÄNNITTEITÄ TYÖVÄEN SIVISTYSLIILOSSA

Tero Tuomisto

VTM, kotiseutuneuvos, Helsinki

Työväen Sivistysliitto perustettiin 1. syyskuuta vuonna 1919. Perustavassa kokouksessa oli vat paikalla Suomen sosialidemokraattisesta puolueesta kansanedustajat Väinö Voionmaa ja Mikko Ampuja sekä puoluesihteerit Taavi Tainio. Puolueen nuorisoliittoa edusti toimikunnan jäsen Hannes Räsänen ja Kulusosiuuskuntien Keskusliittoa sihteeri Väinö Hupli. Kun toimintaan päästiin, alkoi myös jäsenmäärä kasvaa. Viiden vuoden kuluttua jäsenjärjestöjä oli 14, jotka edustivat jo yli 330 000 henkilöjäsentä. Kaksikymmenluvulla muodostettiin toiminnan avuksi paikallisia sivistystyöjärjestöjä.¹

TSL perustettiin työväen yhteiseksi järjestöksi. Se toteutuikin siten, että liitossa oli mukana alkuvuosista alkaen sekä sosialidemokraattien että vasemmistososialistien johtamia järjestöjä. Esimerkiksi hajonneen sos. dem. nuorisoliiton molemmat osat olivat mukana. Sisäinen yhteistyö ei kuitenkaan sujunut liitossa kaikin osin kitkatta. Ajoittain leiskui hyvin kärkeviä ristiriitoja.

Muutama esimerkki valaisee jakolinjoja. Hieman yksinkertaistaen voidaan sanoa, että keskeistä oli erilainen näkemys työväen sivistystoiminnasta. Perustajahahmo Väinö Voionmaa painotti tasapainoista valistusta ja sivistystyötä, kun taas vasemmistososialisteilla korostui usein poliittisen, herättävän agitaation tarve. Siihen saatiin virikkeitä neuvostomaasta.

Juopa heijastui pitkään liiton sisällä. Luonnollisesti kaikkeen liittyi usein myös järjestöelämässä tavanomaista asemien vahvistamishalua.

Käytännössä valta ja myös vastuu olivat sosialidemokraattien harteilla. Siitä he eivät hellittäneet. Se näkyi muun muassa siten, että yrityksistä huolimatta vasemmistososialistit eivät saaneet 1920-luvulla edustajaansa liiton toimikunnan varsinaiseksi jäseneksi. On kuitenkin hyvä muistaa, ettei SDP sanellut, mitä TSL:n tuli tehdä tai miten toimia. Liitto ei ollut osa puoluetta, vaan päinvastoin puolue oli Sivistysliiton jäsenjärjestö. Läheinen yhteistoiminta pohjautui yhteiseen reformistiseen maailmankatsomukseen.

Poliittisten suuntausten näkemyseroilla oli seurauksensa. Osa vasemmistososialistien järjestöistä toteutti opintotoimintansa kokonaan TSL:n ulkopuolella, mikä korostui 1920-luvun edetessä. Pitkäaikainen opintosihteerit ja liiton pääsihteerit Arvi Hautamäki lohkaisi vuonna 1971 Heimo Huhtasen haastattelussa hieman vinosti: ”Ne ei pyrkineet ollenkaan meidän viisauttamme käyttämään hyväksi.”

Muutaman kerran ristiriita oli luettavissa myös liiton pöytäkirjoista, ainakin rivien välillä. Syksyllä 1929 vasemmistososialistit kyseivät, miksei heidän luennoitsijoitaan käytetty. Sihteerit Pekka Railo turvautui kiertoilmaukseen sanoen, ettei kaikkia luennoitsijanimiä aina edes merkitty kertomuksiin. Puheenjoh-

1 Teksti pohjautuu kirjoittajan käsikirjoitukseen Työväkeä, sivistystä ja liikettä. Satavuotias Työväen Sivistysliitto, 2021



TSL:n opintokerholaisia luentotauolla korttia pelaamassa Voionmaan opistolla Ylöjärvellä 1950-luvun alussa. Kuva: Työväen Arkisto.

taja Väinö Voionmaa puolestaan totesi liiton tekevän puolueetonta sivistystyötä ja kouluttajien asiantuntemuksen olevan tärkeää: ”Valtionavun vuoksi on luennoitsijoiden pätevyydelle ja sopivaisuudelle asetettu vissejä vaatimuksia.”

TSL:n johdon toimintaa saneli varovaisuus. Ensimmäisistä vuosista alkaen liittoon kohdistui poliittista painetta – aluksi oikealta. Kokoomuslainen *Uusi Suomi* syytti esimerkiksi syyskuussa 1923 liittoa siitä, että se oli opintokerhojen valtionapua jaettaessa tukenut kommunistien toimintaa, kuten kokoomuslaiset asian mielsivät. Toisaalla taas kommunistinen *Työväenjärjestöjen Tiedonantaja* väitti tammikuussa 1929, että suuri osa TSL:n kerhoavustuksista meni liiton paikallisjärjestöjen kautta sos. dem. puolueen hyväksi. Kirjoitus ilahdutti *Uutta Suomea*, joka pääsi saman tien herättämään epäluuloa siitä, mihin TSL:n varoja loppujen lopuksi käytettiin. Leka löi kahdelta suunnalta.

Sotavuosien jälkeen poliittinen toimintakenttä avartui. SKP nousi maanalaisuudesta

toimintaan. Perustettiin SKDL. Molemmat liittyivät TSL:n jäseniksi, samoin demokraattisten naisten ja nuorten järjestöt. Elettii monella tapaa murrosaikaa. Olavi Hurri on maininnut kirjoittajalle esimerkin Voionmaan ja muiden johtohenkilöiden tarkkuudesta: TSL liittyi yhteisöjäsenenä uuteen Suomi-Neuvostoliitto-Seuraan, eikä toisin päin. Vuonna 1949 Sivistysliitossa oli 44 jäsenjärjestöä, joiden henkilöjäsenten määrä oli noin 1,3 miljoonaa. SDP:n vasemmalla puolella olleet saivat liiton töihin pari heille tuttua toimitsijaakin, samoin edustajansa toimikuntaan.

Viimeistään tuolloin TSL edusti koko suomalaista työväenliikettä, sen kaikkia toiminnan haaroja. Se tarjosi joka taholle omaehtoisen opiskelun ja koulutuksen mahdollisuuksia. Innokkaan opintokerhotoiminnan, luentotilaisuuksien ja kulttuuritapahtumien rinnalle ilmaantui kuitenkin pian säröjä ja ristiriitoja. Voimia mittailtiin monella tasolla, paikallisesta toiminnasta edustajiston kokouksiin saakka.

Uusia työväenjärjestöjä perustettiin. Ja kun ne liittyivät paikalliseen TSL:n sivistysjärjestöön, ne saivat vuosikokoukseen omat edustajansa. Siitä seurasi ymmärrettävää kiistaa valta-asemasta. Se puolestaan oli osa kamppailua opintojen hengestä ja opintoaineistoista. Siinä ottelivat sosialidemokratia ja marxismi-leninismi. Oli selvää, ettei kommunistien johtamia opintokerhoja kiinnostanut opiskella reformistisen työväenliikkeen talouspolitiikkaa. Yhtä vähän sosialidemokraatteja innosti paneutuminen esimerkiksi J.V. Stalinin elämänavaiheisiin opintokauden ajan syksystä keväeseen.

Useat paikalliset sivistysjärjestöt tulehtuivat niin pahoin, että opintotoiminta heikkeni tai lamaantui. Opintosihteeriksi Sakari Kiuru kirjoitti *Työläisopiskelijassa* vuoden 1954 alussa, että jotain oli välttämätöntä tehdä: ”Todellinen sivistystyö ei voi menestyä tällaisessa henkisesti rikkonaisessa ilmapiirissä, joka usein saa keskinkertaisen agitaation luonteen.”

Vuodesta 1954 alkaen liitossa toteutettiin sääntömuutoksia sosialidemokraattien johdolla ja heidän äänenemmistönsä turvin. Ensin supistettiin liiton tasolla kaksi vuotuista edustajiston kokousta yhteen ja kavennettiin edustusperusteita. Seuraavaksi muutettiin paikallisten sivistysjärjestöjen sääntöjä. Niissäkin edustusta rajattiin. Joitakin järjestöjä erotettiin. Kiivaita vastalauseita kuultiin ja kirjattiin,

mutta lujilla toimenpiteillä onnistuttiin rauhoittamaan tilannetta. Jokunen kiukun kipinä saattoi kyllä jäädä jonnekin kytemään.

Sosialidemokraattinen puoluehajaannus antoi sekin lisäväriä Sivistysliittoon. Esimerkiksi 1960-luvun alkuvuosina TSL:n jäsenkunnassa oli peräti neljä puoluetta: SDP, SKP, SKDL ja TPSL. Aatteellisten ja opinnollisten suuntausten ristivetoa voi vain kuvitella. Puheenjohtaja Yrjö Kallisen sekä pääsihteerien Arvi Hautamäen ja sittemmin Olavi Hurrin johdolla kokonaisuus säilyi silti toimintakykyisenä.

Vuodesta 1949 alkaen pyrkivät kaikki sivistysjärjestöt uudistamaan vapaan kansansivistystyön asemaa uudella valtionapulailla. Se saatiinkin viimein aikaan vuonna 1964. Laki mahdollisti kommunistien ja kansandemokraattien irtautumisen omaksi Kansan Sivistystyön Liitoksi (KSL) saman vuoden lokakuussa. Erkaantuminen helpotti TSL:n toimintaa ja merkitsi käytännön yhteistyön käynnistymistä työväenliikkeen kahden sivistysjärjestön välillä. Siitä oli pian hyvänä esimerkkinä onnistunut työväenlaulujen keruu vuosina 1975–1977. Ja monessa muussakin oltiin sen jälkeen yhteisvoimin mukana. Maailmakin muuttui, kun aikaa kului. Aatteellisten intohimojen haaleneminen tarjosi Työväen Sivistysliiton ja Kansan Sivistystyön Liiton yhteistyölle entistä parempia edellytyksiä.